

Warszawa, 18 sierpnia 2022 r.

prof. UW dr hab. Robert Jastrzębski
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana magistra Mateusza Kosióra
pt. *Służebności gruntowe i osobiste na podstawie akt sądowych*
okręgu krakowskiego w latach 1919-1939 (Kraków 2022, ss. 299),
promotor prof. UJ dr hab. Izabela Lewandowska-Malec
Zakład Historii Prawa Polskiego,
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie nauki prawne

I. Konstrukcja oraz treść rozprawy

Temat recenzowanej pracy doktorskiej dotyczy służebności gruntowych oraz osobistych na obszarze dawnego zaboru austriackiego w okresie II Rzeczypospolitej, w szczególności obejmuje teren okręgu krakowskiego w latach 1919-1939.

Praca składa się, nie licząc wstępu, zakończenia oraz bibliografii, z czterech rozdziałów, tj. I. Definicja i rodzaje służebności w austriackiej ustawie cywilnej; II. Posiadanie, wykonanie i dzierżenie prawa służebności; III. Ustanowienie, przeniesienie i wygaśnięcie służebności; IV. Ochrona służebności. Na wstępie należy stwierdzić, że tak szczegółowo ujęty temat rozprawy determinuje jej treść. W związku z tym konstrukcja pracy jest uzasadniona jej tematem.

Warto jednak zaznaczyć, że Autor w ogóle nie odniósł się do regulacji prawnych, które obowiązywały w okresie państwowości polskiej przed okresu zaborów, czyli w I Rzeczypospolitej. Chodzi mi przede wszystkim o regulacje dawnego prawa polskiego, z czym oczywiście są związane braki w literaturze recenzowanej pracy. Ograniczył się on bowiem do omówienia przede wszystkim unormowań zawartych w Austriackim Kodeksie Cywilnym (ABGB) z 1811 r. *iunctim* z instytucją służebności w prawie rzymskim oraz judykaturą, która obejmuje wiek XIX (orzecznictwo sądów austriackich) oraz państwa polskiego w okresie międzywojennym.

W okresie zaborów obowiązywały na dawnych ziemiach I Rzeczypospolitej, poza w zasadzie obszarem Królestwa Polskiego (Kongresowego), regulacje prawne obcych państw, tj. Austrii, Prus oraz Rosji. Generalnie w zakresie prawa cywilnego, w szczególności rzeczowego,

były to odpowiednio: Austriacki Kodeks Cywilny, Powszechne Prawo Krajowe dla państw królewskich pruskich (Landrecht Pruski) z 1794 r. (od 1 stycznia 1900 r. Kodeks Cywilny Rzeszy Niemieckiej – BGB) oraz Zbiór (Zwód) Praw Cesarstwa Rosyjskiego z 1832 r. (tom X Zводу; obowiązujący od 1 stycznia 1835 r.; w guberniach zachodnich obowiązujący od 1840 r.).

Inna sytuacja miała miejsce na obszarze Królestwa Polskiego, na którym już w okresie Księstwa Warszawskiego, na podstawie art. 69 Konstytucji Księstwa Warszawskiego, tj. z dniem 1 maja 1808 r., obowiązywał Kodeks Napoleona z 1804 r. Należy jednak podkreślić, iż mimo wejścia w życie tego kodeksu, na podstawie przepisów wprowadzających, dopuszczona była ocena czynności prawnych, w tym stosunków prawnych sprzed wejścia w życie kodeksu, na podstawie dawnego prawa polskiego (zob. K. Grzybowski, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. IV, od uwłaszczenia do odrodzenia państwa, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1982, s. 40-41). Co istotne, również Kodeks Napoleona, w zakresie obciążenia nieruchomości prawami osób trzecich, posługiwał się pojęciem służebności [zob. K. Sójka-Zielińska, *Prawo cywilne*, (w:) *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. III, od rozbiorów do uwłaszczenia, pod red. J. Bardacha i M. Senkowskiej-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1981, s. 131-151]. W zakresie prawa hipotecznego zmiany nastąpiły w 1818 r., a następnie w 1825 r. (zob. W. Szepietowski, *Zbiór Praw, urzędzeń i instrukcyj hipotecznych w Królestwie Polskim*, Suwałki 1840; W. Dutkiewicz, *Prawo hipoteczne w Królestwie Polskim*, Warszawa 1936; S. Szer, *Prawo hipoteczne obowiązujące w województwach centralnych i wschodnich*, Warszawa 1937; S. Szer, *Prawo hipoteczne*, Warszawa 1935; W. Wójcikiewicz, *Prawo hipoteczne Królestwa Polskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967).

W związku z tym istotne znaczenie miały służebności wpisane do księgi wieczystej, zgodnie bowiem z art. 45 prawa hipotecznego z 1818 r. jedynie w treści księgi hipotecznej powinny być zapisane służebności pastwiska i wrębu, przy czym inne, niewpisane służebności nie traciły mocy prawnej. Dodatkowo, jednak na przyszłość w księdze hipotecznej powinno być zapisane każde umorzenie jakiegokolwiek rodzaju istniejących dotąd służebności lub ustanowienie nowych, w tym ich umorzenie [zob. Dz. Praw Królestwa Polskiego, t. V, Nr 21, s. 324; *Prawo cywilne obowiązujące w województwach centralnych*, zebrał i opracował Z. Łączyński, Warszawa 1937 (reprint: Warszawa 1997), s. 457].

Powracając do dawnego prawa polskiego właśnie należało w pracy zwrócić uwagę na zbiorczą grupę praw, określaną mianem wolności (*libertates*). Według Przemysława Dąbkowskiego, notabene profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, wolność stanowiło prawo do rzeczy cudzej, na podstawie którego „(...) właściciel musiał czegoś na swej

rzeczy dozwolić, albo też nie mógł czegoś ze swą rzeczą czynić. Ze strony właściciela rzeczy polegała zatem wolność na znoszeniu lub nieczynieniu (*pati*, albo, jak się wyrażał statut Goryńskiego, *sustinere i non facere*). Dla właściciela wolność była zatem ciężarem (*onus*) i ten charakter wolności podkreślają niejednokrotnie źródła. Przy wolności własność rzeczy pozostawała niepodzielnie przy właścicielu, w korzyściach z niej jednak płynących miał udział obok właściciela, jakkolwiek w mniejszym stopniu, także uprawniony”. Co istotne, miały one charakter ściśle osobisty, co powodowało, że „nie można było ich pozbywać, ani też przelewać płynących z nich korzyści na osoby trzecie” (P. Dąbkowski, *Prawo prywatne polskie*, t. II, Lwów 1911, s. 254-255). Wolności, jako rodzaj praw, powstały prawdopodobnie w związku ze wzrostem liczby ludności oraz rozwojem stosunków gospodarczych, które wynikały z lokacji na prawie niemieckim. Znane one były już w XIII wieku, w szczególności w prawie miejskim. Ponadto, we wspólnym użytkowaniu niektórzy poszukiwali pewnych elementów słowiańskiej instytucji zadrugi (zob. O. Balzer, *O zadrudze słowiańskiej. Uwagi i polemika*, Lwów 1899).

W dawnym prawie polskim nie znano pojęcia służebności (*servitutes*). Używano natomiast na jego oznaczenie pojęć: *libertas*, *usus*, *licencia*, wolność, leczeństwo. Według P. Dąbkowskiego „(...) różnica terminologiczna miała swoje głębsze znaczenie”, bowiem „Podczas gdy prawo rzymskie kładło nacisk na obciążenie rzeczy, mającej służyć drugiemu, prawo polskie podnosiło przede wszystkim prawo służące uprawnionemu” (P. Dąbkowski, *Prawo prywatne polskie*, t. II, Lwów 1911, s. 256). W związku z tym w prawie rzymskim odpowiadająca „wolności” instytucja służebności, oparta była na bezwzględnym prawie własności, które było niejako obciążone pewnymi ograniczeniami. Wolności (*libertates*) zaś stanowiły grupę ograniczonych praw rzeczowych, które dawały osobie uprawnionej ograniczone prawo do rzeczy, przy czym stanowiły ograniczenie praw właściciela, który powinien znosić na swojej nieruchomości działalność osób trzecich, w tym wstrzymywać się od działań, które mogły ją utrudniać [zob. J. Bardach, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. I, do połowy XV wieku, Warszawa 1973, s. 302-303; Z. Zdrójkowski, *Prawo prywatne* (w:) Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. II od połowy XV wieku do r. 1795, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1966, s. 289-290].

Wolności mogły powstać w wyniku woli, albo bez względu na wolę zobowiązanego. W pierwszym przypadku następowało to w związku z zawarciem umowy, przy czym zawarcie umowy wiązało się często z inną umową, np. zamiany, podziału dóbr, nadania ze strony zobowiązanego – właściciela rzeczy (w dokumencie lokacyjnym wsi). Bez woli zobowiązanego powstanie wolności wynikało m.in. z wyroku sądowego, z aktu prawnego (przywileju, konstytucji sejmowej). Należy podkreślić, że wolności mogły być związane z

wykonywaniem od dawien dawna określonych uprawnień, czyli ich powstanie było oparte na prawie zwyczajowym, czyli ususie miejscowym. Wolności były dzielone według różnych kryteriów, np. według czasu ich trwania na: wieczne i czasowe; osoby uprawnionej na: osobiste i dziedziczne; według przedmiotu. Wyróżniano wolności: drogowe (prawo przejazdu, przechodu przez cudzy grunt, kopania gliny, piasku); gruntowe (prawo przeprowadzenia wody przez cudze grunty, prawo zalewu gruntu sąsiada); leśne [wolność wyrębu, wypasu bydła w cudzym lesie, prawo zbierania chrustu i jagód, wolność bartnicza – prawo bartnika do pobierania miodu z dziupli (barci) w cudzym lesie]; wodne (rybołówstwa, pławienia koni, bydła oraz ich pojenia). Wolności wygasały w związku m.in. z upływem czasu, na który zostały ustanowione, wskutek dawności – niewykonywania prawa przez określony czas, uszkodzenia przedmiotu obciążonego wskutek czego prawo to nie mogło być wykonywane (szerzej: P. Dąbkowski, *Prawo prywatne polskie*, t. II, Lwów 1911, s. 256-270).

Drugim istotnym mankamentem pracy jest w ogóle pominięcie kwestii uwłaszczenia chłopów na ziemiach polskich, w szczególności na obszarze zaboru austriackiego (Galicji). W doktoracie brak jest jakiegokolwiek informacji na ten temat (zob. M. Kniat, *Dzieje uwłaszczenia włościan w Wielkim Księstwie Poznańskim*, t. I, Poznań 1939; t. II, Poznań 1949; W. Jakóbczyk, *Uwłaszczenie chłopów w Wielkopolsce w XIX w.*, Warszawa 1951; S. Śreniowski, *Uwłaszczenie chłopów w Polsce*, Warszawa 1956; S. Śreniowski, *Studia nad prawem i stosunkami agrarnymi Królestwa Polskiego 1831-1864*, Warszawa 1963; K. Groniowski, *Realizacja reformy uwłaszczeniowej 1864 roku*, Warszawa 1963; K. Groniowski, *Kwestia agrarna w Królestwie Polskim 1871-1914*, Warszawa 1966; K. Groniowski, *Uwłaszczenie chłopów w Polsce. Geneza. Realizacja. Skutki*, Warszawa 1976, s. 96-105; K. Ślusarek, *Uwłaszczenie chłopów w Galicji zachodniej*, Kraków 2002, s. 158-166).

Na marginesie należy stwierdzić, że skutki reform rolnych przeprowadzonych w XIX wieku są zauważalne do dnia dzisiejszego. W szczególności widoczne są granice między dawnym zaborem pruskim a rosyjskim, ze względu na areal gospodarstw rolnych, które powstały w wyniku reform rolnych. Innym przykładem są istniejące współcześnie, a powstałe w XIX wieku w wyniku reform agrarnych, wspólnoty wiejskie (gruntowe), [szerzej: L. Jastrzębski, *Sytuacja prawna wspólnot gruntowych w Polsce Ludowej*, Warszawa 1963; M. Ptaszyk, *Spółki do zagospodarowania wspólnot gruntowych – sytuacja prawna, funkcjonowanie, perspektywy (stan prawny na dzień 1.1. 1985 r.)*, Kraków 1989; J. Szachulowicz, *Status prawny wspólnot gruntowych*, „Przegląd Sądowy” 2002, z. 9; E. Stawicka, *Wspólnoty gruntowe – aspekty cywilistyczne i administracyjnoprawne*, „Palestra” 2008, nr 1-2].

W związku z tym należy zaznaczyć, że ograniczenie się przez Autora pracy do egzegezy Kodeksu Cywilnego Austriackiego, w tym judykatury, nie może stanowić całości stosunków własnościowych na obszarze dawnego zaboru austriackiego. Oczywiście kodeks austriacki, który nawiązywał do Instytucji Justyniana (*personae, res, actiones*), został odpowiednio podzielony na wstęp oraz trzy części: o prawie osobowym, o prawie rzeczowym oraz o przepisach wspólnych prawom osobowym i rzeczowym, i, co za tym idzie, korespondował z rzymskimi konstrukcjami prawnymi, w szczególności z pojęciem służebności. Jednakże należy zaznaczyć, że niejako „poza kodeksem” znajdowało się szereg instytucji prawnych, dotyczących prawa rzeczowego, zwłaszcza na obszarach wiejskich [zob. K. Sójka-Zielińska, *Prawo cywilne 1772-1848*, (w:) *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. III, *od rozbiorów do uwłaszczenia*, pod red. J. Bardacha i M. Senkowskiej-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1981, s. 748-767].

Co istotne, jak stwierdził Konstanty Grzybowski, „Uwłaszczenie chłopów i zniesienie własności podzielonej nie znalazło wyrazu w postaci nowelizacji kodeksu cywilnego”, bowiem „Kodeks nie uregulował sam tych stosunków i odsyłał do innych przepisów prawa krajowego regulujących wzajemne prawa i obowiązki wynikające z własności podzielonej, do przepisów o obowiązku obsadzenia gruntu rustykalnego w razie wygaśnięcia praw dotychczasowego chłopskiego właściciela użytkowego oraz do norm o opiece i kurateli nad chłopami”. Ponadto, „Likwidacja niektórych, otwarcie możliwości zniesienia innych służebności nie wpłynęły na moc obowiązującą i dotychczasowe ujęcie §524 kodeksu o sposobach znoszenia służebności; potraktowano te przepisy jako regulujące jednorazową akcję”. W związku z tym „(...) judykatura miała pewne kłopoty z przepisami o możliwości powstawania służebności przez zasiedzenie, stojąc zasadniczo na stanowisku, że przepisy te nadal obowiązują; później dopiero przyjęto, że wykluczone jest powstanie przez zasiedzenie służebności wynikających ze stosunku poddańczego” (K. Grzybowski, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. IV. *Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa*, uzupełnili i przygotowali do druku: J. Bardach, S. Grodziski, M. Senkowska-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1982, s. 440-441).

Z reformą rolną korespondowało również zakładanie ksiąg gruntowych, podzielonych na wykazy dla odrębnych przedmiotów własności, w skład zaś wykazu wchodziła karta stanu posiadania, w której m.in. znajdowały się służebności na cudzym gruncie (szerzej: K. Grzybowski, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. IV. *Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa*, uzupełnili i przygotowali do druku: J. Bardach, S. Grodziski, M. Senkowska-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1982, s. 441-443).

Poza tym właśnie z reformą rolną ściśle wiąże się pojęcie serwitutów i ich regulacji w okresie reformy rolnej na obszarze zaboru austriackiego. Zresztą we współczesnej literaturze pojęcie serwitutu często jest zrównane z terminem służebność. Należy jednak zaznaczyć, że serwituty w dawnym prawie polskim, których geneza sięga okresu średniowiecza, oznaczały prawo do korzystania z gruntów folwarcznych i chłopskich, przysługujące wzajemnie chłopom i dziedzicom. Było to np. prawo wypasu bydła na łąkach, zbierania drewna budulcowego, opałowego. W trakcie reformy rolnej w Galicji miała miejsce regulacja i likwidacja serwitutów (szerzej: K. Grzybowski, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. IV. Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa, uzupełnili i przygotowali do druku: J. Bardach, S. Grodziski, M. Senkowska-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1982, s. 324-339). Polegała ona zasadniczo na wykupie, czyli likwidacji wszelkich praw na cudzym gruncie, które wynikały z dawnego stosunku poddańczego, co odbywało się za wynagrodzeniem w gotówce lub naturze, przy czym „Jeśli jednak likwidacja groziła zwykłemu tokowi gospodarstwa zainteresowanych, jeśli mogła przynieść szkodę gospodarce rolnej kraju lub gdy uprawnieni i zobowiązani zgodnie żądali zachowania służebności, następowała >>regulacja<<, tj. wiążące ustalenie rodzaju i rozmiarów służebności”, a „W praktyce była ona zjawiskiem częstym” (K. Grzybowski, *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. IV. Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa, uzupełnili i przygotowali do druku: J. Bardach, S. Grodziski, M. Senkowska-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1982, s. 337). Co istotne, Autor pracy – powołując się na orzeczenia polskiego Sądu Najwyższego – wymienił serwituty (s. 172-173 pracy), ale ma to znaczenie marginalne z punktu widzenia całości dysertacji.

W związku z tym z punktu widzenia tematyki pracy powinny zostać omówione szerzej kwestie uwłaszczenia chłopów w Galicji, w szczególności zachodniej, oraz związane z tym zagadnienie ksiąg gruntowych na tle regulacji serwitutów (służebności). Zresztą sprawa regulacji serwitutów stanowiła istotny problem na ziemiach polskich również po zakończeniu pierwszej wojny światowej, zwłaszcza na obszarze dawnego zaboru rosyjskiego, w tym Królestwa Polskiego, oraz dawnego zaboru austriackiego (zob. F. Brodowski, *Serwituty włościańskie w Królestwie Polskim*, „*Ekonomista*” 1916, t. III i IV; F. Brodowski, *Sprawa rozwiązania służebności włościańskich w Królestwie Polskim*, „*Ekonomista*” 1917, t. III; L. Krzywicki, *Serwituty w r. 1912*, Warszawa 1918; B. Giliczyński, *Likwidacja serwitutów na zasadzie ustawy z dnia 7 maja 1920 roku*, Warszawa 1921; J. Popek, *Spory o służebności przechodu, przejazdu i przegonu bydła w relacjach miast i wsi ze zwierzchnością dworską na terenie Galicji w XIX wieku*, „*Galicja. Studia i Materiały*” 2020, nr 6; J. Popek, *Nierówne szanse wobec równego prawa. Zmagania o prawa służebne mieszkańców Galicji na przykładzie wsi*

Bratkówka i Odrzykoń w XIX wieku, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2020, z. 4).

W przypadku obszaru dawnego zaboru rosyjskiego, zwłaszcza terenu Królestwa Polskiego, pierwszą regulacją była ustawa z dnia 7 maja 1920 r. o likwidacji serwitutów na terenie b. Królestwa Kongresowego [Dz. U. Nr 42, poz. 249; zob. ustawa z dnia 7 kwietnia 1922 r. w przedmiocie uzupełnienia i zmian w ustawie z dnia 7 maja 1920 r. o likwidacji serwitutów na terenie b. Królestwa Kongresowego, (Dz. U. R.P. Nr 42, poz. 249), Dz. U. nr 30, poz. 239; ustawa z dnia 10 stycznia 1922 r. w przedmiocie likwidacji serwitutów w województwach: wołyńskim, poleskim, i nowogródzkim, oraz w powiatach: białowieskim, białostockim, bielskim, grodzieńskim, sokólskim i wołkowyskim województwa białostockiego, Dz. U. Nr 10, poz. 65], a następnie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o zniesieniu służebności w województwie kieleckim, lubelskim, łódzkim, warszawskim i w zachodniej części województwa białostockiego (Dz. U. Nr 10, poz. 74; ustawa z dnia 28 marca 1933 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o zniesieniu służebności w województwie kieleckim, lubelskim, łódzkim, warszawskim i w zachodniej części województwa białostockiego Dz. U. Nr 29, poz. 251; rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o zniesieniu służebności w województwie wołyńskim, poleskim, nowogródzkim, wileńskim i we wschodniej części województwa białostockiego, Dz. U. nr 10, poz. 75; ustawa z dnia 17 marca 1933 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o zniesieniu służebności w województwie wołyńskim, poleskim, nowogródzkim, wileńskim i we wschodniej części województwa białostockiego, Dz. U. Nr 22, poz. 165; ustawa z dnia 4 maja 1938 r. o uprządkowaniu wspólnot gruntowych, Dz. U. Nr 33, poz. 290).

Jeśli zaś chodzi o obszar państwa polskiego, który należał do dawnego zaboru austriackiego, to kwestię zniesienia służebności regulowała całościowo dopiero ustawa z dnia 21 czerwca 1939 r. o zniesieniu służebności w województwach: krakowskim, lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim i cieszyńskiej części województwa śląskiego (Dz. U. Nr 59, poz. 389). Zgodnie z art. 1 m.in. na obszarze województwa krakowskiego ulegały zniesieniu:

- 1) prawa wyrębu, poboru drzewa i innych produktów leśnych, obciążających cudze grunty leśne lub rolne;
- 2) prawa paszy na cudzych gruntach;
- 3) prawa poboru traw, szuwarów lub innych roślin, rosnących na cudzych wodach stojących;

4) wszelkie inne służebności, obciążające grunty rolne lub leśne, które powstały przed dniem 1 stycznia 1909 r.

Ustawa określała m.in zasady znoszenia służebności; postępowanie, które mogło mieć charakter umowny albo przymusowy; podział wynagrodzenia za służebności; zamianę gruntów; świadczenia i koszty postępowania [zob. A. Ajnenkiel, *Ustawodawstwo agrarne (w:) Historia Państwa i Prawa Polski 1918-1939*, cz. 1, pod red. F. Ryszki, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1962, s. 355-358; S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. 3, Okres międzywojenny, Kraków 2001, s. 131-132, 138-139].

Ponadto likwidacja serwitutów w II Rzeczypospolitej wiązała się ze strukturą agrarną odziedziczoną po zaborach oraz z reformą rolną, która w tym okresie była przeprowadzana zasadniczo na podstawie ustawy z dnia 15 lipca 1920 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. Nr 70, poz. 462), a następnie ustawy z dnia 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. z 1926 r. Nr 1, poz. 1). Warto zaznaczyć, że właśnie w Małym Roczniku Statystycznym z okresu dwudziestolecia międzywojennego, razem z przebiegiem reformy rolnej, była podawana akcja likwidacji serwitutów (np. zob. *Mały Rocznik Statystyczny 1931*, Warszawa 1931, s. 16; *Mały Rocznik Statystyczny 1933*, Warszawa 1933, s. 17; *Mały Rocznik Statystyczny 1934*, Warszawa 1934, s. 25; *Mały Rocznik Statystyczny 1935*, Warszawa 1935, s. 34; *Mały Rocznik Statystyczny 1936*, Warszawa 1936, s. 34; *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 65). Ostatnia z ustaw została uchylona, notabene przez obowiązujący do dnia dzisiejszego, dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. Nr 4, poz. 17, tekst jednolity: Dz. U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13 ze zm.), [zob. R. Jastrzębski, *Zagadnienia prawne reform agrarnych na ziemiach polskich w XX wieku*, (w:) *Kwestia agrarna. Zagadnienia prawne i ekonomiczne*, red. naukowa P. Litwiniuk, Warszawa 2016; R. Jastrzębski, *Reforma rolna po drugiej wojnie światowej. Ustawodawstwo państwa polskiego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2018, tom LXX, z. 1].

Struktura agrarna odziedziczona po okresie zaborów w województwach południowych charakteryzowała się znacznym rozdrobnieniem własności rolnej, a odsetek gospodarstw wielkości poniżej 5 ha wynosił prawie 80%, i jak podkreślił Mieczysław Mieszczankowski, w żadnej z pozostałych dzielnic ówczesnego państwa polskiego rozdrobnienie własności chłopskiej nie osiągało takich rozmiarów (szerzej: M. Mieszczankowski, *Struktura agrarna Polski międzywojennej*, Warszawa 1960, s. 128-173). Oczywiście w wyniku takiego rozdrobnienia gospodarstw wiejskich występowały różnego rodzaju służebności, które wiązały się z prowadzeniem warsztatów rolnych.

W związku tym w pracy brak jest w ogóle omówienia stosunków własnościowych na polskiej wsi, w szczególności na obszarze dawnego zaboru austriackiego (zachodnia część). Wiąże się z tym braki w literaturze, zwłaszcza o charakterze rudymenarnym, np. J. Czerwiński, *Służebności (serwituty)*, (w:) *Encyklopedia Podręczna Prawa Publicznego (konstytucyjnego, administracyjnego i międzynarodowego)*, pod. red. Z. Cybichowskiego, t. II, Warszawa 1930, s. 968-973; J. Czerwiński, *Likwidacja (zniesienie) służebności*, (w:) *Encyklopedia Podręczna Prawa Prywatnego założona przez Henryka Konica*, pod red. F. Zolla, J. Wasilkowskiego, t. II, Warszawa około 1935, s. 701-709.

Poza wyżej wymienionymi uwagami należy stwierdzić, że praca ma przede wszystkim charakter deskryptywny. Dotyczy bowiem w zasadzie opisu norm prawnych zawartych w ABGB oraz obejmuje głównie judykaturę austriacką z okresu XIX i początku XX wieku oraz sądów polskich z okresu II Rzeczypospolitej. Dlatego tytuł rozprawy, ze względu na jej treść, powinien raczej brzmieć: *Służebności gruntowe i osobiste w Austriackim Kodeksie Cywilnym z 1811 r. Sąd Okręgowy w Krakowie (1919-1939)*.

Przechodząc do omówienia treści samej pracy, jak zaznaczono wyżej, składa się ona z czterech rozdziałów, które w zasadzie odpowiadają Kodeksowi Cywilnemu Austriackiemu [zob. Rozdziałowi 7. O służebnościach. §§ 472-530; *Powszechna Księga Ustaw Cywilnych dla Wszystkich Krajów Dziedzicznych Niemieckich Monarchii Austriackiej*, Wiedeń 1811, s. 71-92; S. Wróblewski, *Powszechny Austriacki Kodeks Cywilny z uzupełniającymi ustawami i rozporządzeniami objaśniony orzeczeniami Sądu Najwyższego, część pierwsza (§§ 1-937)*, Kraków 1914, s. 439-474; S. Wróblewski, *Nowele do Austr. Kodeksu Cywilnego*, Kraków 1916, s. 37-38; E. Till, *Druga i trzecia nowela do Austriackiego Kodeksu Cywilnego z objaśnieniami na podstawie materiałów*, Lwów 1916, s. 16-20], czyli dotyczą: pojęcia służebności; podziału służebności na gruntowe i osobiste; posiadania oraz wykonywania służebności; ustanowienia, przeniesienia i wygaśnięcia służebności; środków ochrony służebności gruntowych i osobistych.

Wynika z tego, że treść pracy w zasadzie odpowiada jej tematowi, przy czym należałoby zmienić tytuł rozprawy, w którym powinien znaleźć się termin: „Kodeks Cywilny Austriacki”. W rozdziale czwartym (Ochrona służebności) nie zrozumiał jest podrozdział 1. Środki ochrony służebności gruntowych i osobistych. Należy zaznaczyć, że w rozdziale tym nie ma podrozdziału 2. W związku z tym Autor powinien zmienić tytuł rozdziału albo na „Ochrona służebności” albo „Środki ochrony służebności gruntowych i osobistych” i, co za tym idzie, zrezygnować z podrozdziału 1. Niezrozumiał jest tytuł ostatniego podrozdziału „Skarga o odjęcie i naruszenie posiadania”.

Szczegółowe uwagi co do poszczególnych rozdziałów są następujące. W rozdziale pierwszym Autor (s. 24 pracy) stosuje pojęcia (klauzule generalne), tj. „zasady współzycia społecznego” oraz „społeczno-gospodarcze przeznaczenie własności”, które są używane w polskim prawie po drugiej wojnie światowej (zob. T. Dybowski, *Zasady współzycia społecznego i społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa a prawo własności*, „Nowe Prawo” 1967, nr 6; J. Wisłocki, *Społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa jako jedna z tzw. klauzul generalnych w k.c.*, „Palestra” 1972, nr 2). Trudno zrozumieć dlaczego: Autor cytuje prawnika rzymskiego Celsusa w przypisie po łacinie, zaś w treści pracy znajduje się tłumaczenie (s. 31-32 pracy); z niezrozumiałych względów omawia on *Corpus Iuris* (brak *Civilis*; s. 34, przypis 92); cytuje literaturę przedmiotu, z czego niewiele wynika (s. 35-36 pracy, przypis 95; s. 37, przypis 112; s. 38, przypis 114; s. 40, przypis 120; s. 41, przypis 124; s. 42, przypis 129; s. 44, przypis 138-140; s. 45-46, przypis 142-146, 149; s. 48-49, przypis 158; s. 50, przypis 171; s. 51, przypis 172; s. 52, przypis 176; s. 53-64, przypis 179-208; s. 67, przypis 219, 221; s. 70, przypis 226; s. 72, przypis 234; s. 74, przypis 246; s. 75, przypis 247; s. 76, przypis 251-253; s. 78, przypis 262; s. 79, przypis 266; s. 80-81, przypis 271-273; s. 83-84, przypis 289; s. 85, przypis 293, 296; s. 87-88, przypis 310-311; s. 89, przypis 312; s. 94, przypis 336; s. 97, przypis 346), cytuje po łacinie prawnika rzymskiego Modestinus (s. 40, przypis 121 pracy), cytuje po łacinie rzymskich prawników: Papinianus, Paulus, Marcellus, Pomponius, Ulpianus, Gaius (s. 45-46, przypis 147-148; s. 62-63, przypis 204-206; s. 67 przypis 220; s. 73, przypis 238). W rozdziale zawarte są przypisy, w których Autor *in extenso* wymienia orzeczenia Sądu Okręgowego w Krakowie, z czego niewiele wynika (np. s. 19, przypis 24; s. 36, przypis 99; s. 39-40, przypis 119; s. 70, przypis 227;

W drugim rozdziale pracy Autor, z niewiadomych bliżej względów, omówił osoby prawne (s. 108-111 pracy) i, co ciekawe, wymienił w przypisie opracowanie na temat Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej (s. 108, przypis 408). W przypisach Autor podaje orzecznictwo austriackie (Najwyższego Trybunału w Wiedniu) i trudno zrozumieć, co jest tego celem (s. 110-111, przypis 420-433; s. 116-117, przypis 467-482; s. 143, przypis 644-646 pracy). Podobnie w przypisach wymieniane są w dużych liczbach akta Sądu Okręgowego w Krakowie (np. s. 135-136, przypis 601, s. 148-149, przypis 673 pracy). Nie są zbyt klarowne rozważania Autora na temat art. 312 oraz 309 ABGB w związku z romanistyczną koncepcją własności oraz posiadania, w szczególności chodzi mi o dwa element, tj. *corpus* i *animus* (s. 124-125, 150 pracy).

Trzeci rozdział pracy dotyczy ustanowienia, przeniesienia i wygaśnięcia służebności. Niezrozumiałe są rozważania Autora na temat ustanowienia służebności (s. 151-152 pracy).

Zwraca on uwagę w szczególności na instytucję zadawnienia (s. 152-153, 207-210 pracy), które może oznaczać zarówno przedawnienie jak i dawność, których to pojęć Autor nie wyjaśnił (zob. J. Gwiazdomorski, *Podstawowe problemy przedawnienia*, „Nowe Prawo” 1955, nr 1; A. Szpunar, *Z problematyki przedawnienia roszczeń majątkowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1974, nr 3; T. Pałdyna, *Ratio legis przedawnienia*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2006, nr 2). W przypisach wymienione są w dużych liczbach akta Sądu Okręgowego w Krakowie, orzeczenia innych sądów, z których niewiele wynika (s. 153, przypis 695; s. 170-171, przypis 816, 822, 823; s. 184, przypis 908 pracy). Wątpliwości budzą również rozważania Autora na temat „posiadania prawnego” (s. 157-162 pracy). Niezrozumiałe są wywody Autora na temat *iuristitium* (s. 174-175 pracy), które w polskiej literaturze zostało już omówione łącznie z ustawodawstwem moratoryjnym, przy czym Autor powołuje się z niezrozumiałych względów na literaturę obcą [zob. A. Korobowicz, *Sądownictwo (w:) Historia Państwa i Prawa Polski, t. III od rozbiorów do uwłaszczenia*, pod red. J. Bardacha, Warszawa 1981, s. 121; K. Sójka-Zielińska, *Prawo cywilne, (w:) Historia Państwa i Prawa Polski, t. III od rozbiorów do uwłaszczenia*, pod red. J. Bardacha, Warszawa 1981, s. 498-499; M. Kuratów, *Moratorium. Studium z zakresu prawa i praktyki*, Warszawa 1914; M. Kuratow, *Moratorjum. Studium z zakresu prawa i praktyki*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1914, nr 45; A. Liebeskind, *Moratorjum, (w:) Encyklopedia Podręczna Prawa Prywatnego założona przez Henryka Konica, pod red. F. Zolla i J. Wasilkowskiego, t. II*, Warszawa około 1935; J. Glass, *Moratorjum, (w:) Encyklopedia Podręczna Prawa Publicznego (konstytucyjnego, administracyjnego i międzynarodowego)*, pod red. Z. Cybichowskiego, t. I, Warszawa 1930; L. Domański, *O zakresie działania Moratorjum Powszechnego w Królestwie Polskiem. Wykład przepisów o moratorium powszechnem z dodaniem tekstów ukazów moratoryjnych w przekładzie autora niniejszej broszury*, Warszawa 1915; J. Namitkiewicz, *Moratorium, „Themis Polska”* 1915; A. Lutwak, *Uwagi co do istoty maratorjum i jego wpływu na bieg przedawnienia*, „Głos Prawa” 1925, nr 7-8].

Ostatni rozdział pracy (czwarty) dotyczy w zasadzie ochrony służebności i, o czym było wyżej, nie jest zrozumiałym podrozdział 1. Środki ochrony służebności gruntowych i osobistych, gdyż nie ma podrozdziału 2. Tak jak zresztą w poprzednich rozdziałach Autor: powołuje się w przypisach, z niezrozumiałych względów, na literaturę obcą (s. 212-213, przypis 1065, 1067, 1071, 1072; s. 218, przypis 1083-1085; s. 225, przypis 1120, 1121 pracy); w przypisach wymieniane są w dużych liczbach akta Sądu Okręgowego w Krakowie, orzeczenia innych sądów, z których niewiele wynika (s. 216-217, przypis 1082; s. 226-228, przypis 1128-1136; s. 229-230, przypis 1149; s. 233-234, przypis 1162 pracy). Niezrozumiałe są stwierdzenia Autora

w zakresie „nabywania posiadania prawa przez czynność karnie zabronioną” (s. 217-218 pracy).

W końcowych wnioskach, zawartych w zakończeniu pracy, Autor dokonał rekapitulacji swoich poglądów. W szczególności zwrócił on uwagę na związki ABGB z prawem rzymskim, jeśli chodzi regulację kodeksową instytucji służebności. Poza tym uznał on, że większość akt sądowych okręgu krakowskiego dotyczyła spraw samowolnego posiadania służebności. W ostatnim zaś zdaniu uznał, że „Celem rozprawy była systematyzacja wiedzy na temat uregulowań międzywojennych odnoszących się do prawa rzeczowego” (s. 249 pracy). Jednak z tym stwierdzeniem nie można się zgodzić, praca bowiem dotyczy w zasadzie obszaru dawnego zaboru austriackiego, a w praktyce okręgu krakowskiego w latach 1919-1939. Ponadto Autor w ogóle nie omówił szerzej prac Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej w zakresie projektów ustaw, które dotyczyły prawa rzeczowego (zob. L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919-1939*, Wrocław 2000, s. 312-396; S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. 3, Okres międzywojenny, Kraków 2001, s. 108-134), czy też pewnych osiągnięć unifikujących, np. ustawy wodnej z dnia 19 września 1922 r. (Dz. U. Nr 102, poz. 936), rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o własności lokali (Dz. U. Nr 94, poz. 848), [zob. Z. Radwański, *Prawo cywilne i proces cywilny*, (w:) *Historia Państwa i Prawa Polski 1918-1939*, cz. 2, pod red. F. Ryszki, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1968, s. 177-189].

Na zakończenie należy zwrócić uwagę na bibliografię, która liczy około 45 stron (s. 250-295 pracy). Autor zaliczył do niej: akty prawne; źródła archiwalne, przy czym nie określił w przypadku Archiwum Narodowego w Krakowie, czy podane pozycje to są numery sygnatur (s. 251-252 pracy); orzecznictwo sądowe (podana jest błędna pisownia niemiecka jest „Civilrechtlichen” powinno być „Zivilrechtlichen”); literatura (niezrozumiały jest podział literatury na publikacje polskojęzyczne i obcojęzyczne, w przypadku tych ostatnich ich liczba jest niewspółmiernie duża, tj. publikacji polskojęzycznych Autor wykazał 108, a obcojęzycznych aż 389, w szczególności zachowują aktualność uwagi podane wyżej co do literatury obcojęzycznej wykorzystanej w przypisach); wydawnictwa źródłowe; źródła elektroniczne.

Na końcu pracy powinien znaleźć się wykaz przepisów ABGB, dotyczących służebności i, co za tym idzie, wykorzystanych w pracy przepisów Kodeksu Cywilnego Austriackiego, co umożliwiłoby lepszą lekturę.

II. Uwagi redakcyjne

Należy podkreślić, że wydanie pracy w formie książkowej będzie wymagało pewnych zmian konstrukcyjnych oraz merytorycznych, które wyżej wskazano. W szczególności powinny zostać uwzględnione poniższe uwagi redakcyjne, zauważone błędy merytoryczne, stylistyczne, redakcyjne oraz kolokwializmy, do których należy zaliczyć w szczególności:

- 1) s. 5 (wykaz skrótów) użyto dwa razy skrótu SN, pierwszy raz chodzi o Sąd Najwyższy w Warszawie, w drugim zaś nie zostało określone, o który Sąd Najwyższy chodzi Autorowi;
- 2) s. 5 dwa razy jest wymieniony skrót Dz. U.;
- 3) s. 6 skrót ZOoASN, w treści pracy jest używany skrót ZOASN;
- 4) s. 7 niezrozumiałe wyjaśnienie skrótu uchw. – ustęp;
- 5) s. 8, wiersz 10 od dołu, „dotyczył związków stosunków”;
- 6) s. 9, wiersz 9 od góry, „takich jak: ukształtowania terenu”;
- 7) s. 10, wiersz 3 od góry, „rozwiązań aktualnie obowiązujących”;
- 8) s. 11, wiersz 6 od góry, „zachodzących wobec poszczególnych rodzajów służebności”; wiersz 10 od góry „otwarto drogę do dalszych rozważań”; wiersz 14 od dołu „i wskazano przypadku”
- 9) s. 12, wiersz 6 od góry, „uregulowanej odmienne wobec”; wiersz 12 od góry „została wsparta analizą akt spraw sądowych”;
- 10) s. 13, wiersz 7 od góry, „konkretnych spraw zawisłych przed nimi”;
- 11) s. 14, wiersz 4 od góry, „w oparciu o rozbieżność badanego problemu”; wiersz 3-5 od dołu „odmiennie od literalnego brzmienia przepisu, dając posłuch normie prawnej odpowiedniej do okoliczności i potrzeb danej sytuacji”;
- 12) używanie wyrażen: „dookreślenie”, „kreował”, doprecyzowanie (np. s. 15, 17, 25, 26, 50, 65, 76, 77, 81, 82, 96, 115, 183, 191, 211, 224, 233, 234, 235, 239, 240);
- 13) s. 15, wiersz 8-9 od dołu, „można wyprowadzić konkluzję co do treściowej zawartości tego pojęcia”; przypis 7 jest „D.L. Jaworski” powinno być „W.L. Jaworski”;
- 14) s. 16, wiersz 8 od dołu, „Analizując przepis § 472 ABGB”;
- 15) s. 18, wiersz 1 od góry, „czy dzierżawa wieczysta”; wiersz 4 od góry „na nieprzeszkadzania w ich wykonaniu”; wiersz 3-4 od dołu „Można zatem wyprowadzić konstatację”; przypis 18 jest „odział” powinno być „oddział”;
- 16) s. 19, wiersz 6 od dołu „zejścia się w jednej osobie prawa własności”;

- 17) używanie często cząstki trybu przypuszczającego „by” zamiast spójników „aby”, „żeby” (np. s. 19, 24, 43, 50, 53, 71, 107, 110, 124, 139, 188, 193, 199, 222, 227, 231, 235, 236, 230, 244, 245);
- 18) s. 21, przypis 35, „odżywia się”;
- 19) s. 22, wiersz 7 od góry „pod wszak tym warunkiem”; wiersz 5 od dołu, „twierdzenie takie były sprzeczne”;
- 20) s. 23, wiersz 5 od góry, „przejazdu i przechodu po gruncie sąsiednim”;
- 21) s. 24, wiersz 9 od góry, „szerzej będzie w dalszej części wyводу”; wiersz 2 od dołu, „problem co do pogodzenia”;
- 22) s. 25, wiersz 7 od dołu „Obowiązki zatem jakie istniały, istniały”; wiersz 5, „obowiązek nienaruszalności tego stosunku”;
- 23) s. 26, przypis 57, „Stuttgar”; przypis 58 „z ta rzeczą”;
- 24) s. 27, wiersz 27, „naruszyło by”; wiersz 3-4 od dołu, „na uwadze charakterystyczną sytuację prawną służebności”;
- 25) s. 28, wiersz 11 od góry, „skutkował by”; wiersz 1-2 od dołu, „Nie można mianowicie w służebnościach gruntowych odróżniać części idealnych”;
- 26) s. 29, wiersz 10 od góry, „Jedyną ze służebności”; wiersz 8 od dołu, „w orzecznictwie sądowym wiódł prym niepodzielność prawa”;
- 27) s. 30, wiersz 4 od góry, „sądy niższego rzędu”; wiersz 7 od dołu „Sąd Najwyższy stwierdził w sprawie”;
- 28) s. 32, wiersz 3-4 od góry, „wpływ prawa rzymskiego na regulacje prawne ustawy cywilnej austriackiej był znaczny”; wiersz 9 od góry, „władcy gruntu panującego”; wiersz 8 o dołu, „charakter czysto cenny”; wiersz 6 od dołu, „sędzia pochylający się na określoną sprawą”;
- 29) s. 34, wiersz 4 od góry, „od czasów prawa rzymskiego i z jego punktu widzenia”; wiersz 12-13 od góry, „w niniejszej pracy oparte muszą być siłą rzeczy na wypowiedziach starożytnych jurystów”;
- 30) s. 35, wiersz 5 od dołu, „Na tej podstawie można było wyprowadzić wniosek jakoby służebność”;
- 31) s. 38, wiersz 8 od góry „mocą treści służebności”;
- 32) s. 41, wiersz 1 od góry, „z tego tytułu płynęły, płynęły tylko i wyłącznie”; wiersz 7 od dołu „miedzy różnymi”; wiersz 1 od dołu „ograniczając możność właściciela”;
- 33) s. 42, wiersz 1 od dołu „które by nie harmonizowały z otoczeniem”;

- 34) s. 43, wiersz 10-11 od góry, „do zmiany w obiektywnej rzeczywistości”; wiersz 7 od dołu, „Przechodząc w dalszej kolejności na grunt”;
- 35) s. 44, wiersz 6 od góry, „uniemożliwiając tym samym przypisane ich do”; wiersz 9 od góry, „i dla nieruchomości, i podlegały”; wiersz 10-11 od dołu, „Błędne były zatem stanowiska doktryny wyprowadzane z wniosku jakoby”;
- 36) s. 46, wiersz 9 od góry, „zasada multiplikacji służebności”;
- 37) s. 48, wiersz 14 od góry, „z uwagi na obowiązujące przepisy jego stanowiska” ;
- 38) s. 50, wiersz 2 od góry „z jaką służebnością przyjdzie zmierzyć się stronom stosunku prawnego”; wiersz 10-11 od góry, „Interakcje jakie wynikały z bliskości budynków”; wiersz 13 od góry, „mając na uwadze potrzebę wyższej konieczności”; wiersz 9-10 od dołu, „dobra prawne musiały być za każdym razem ważone i jedynie równowaga korzyści decydowała”;
- 39) s. 51, wiersz 3-4 od góry, „co zostało zmaterializowane”;
- 40) s. 52, wiersz 9 od góry, „powinien w ogólności ponosić nakłady”; wiersz 8 od dołu „to uskutecznić ją był winien”;
- 41) rozpoczynanie zdania od „*Ergo*” (np. s. 52, 69, 83, 92, 242);
- 42) s. 53, wiersz 4-5 od dołu, „wyważenia wartości dóbr jakie pozostawały ze sobą w interakcji”;
- 43) s. 58, wiersz 10 od dołu, „uległa jednak zmianie po metamorfozie przemysłowej”; wiersz 8 od dołu, „nie czystym”;
- 44) s. 59, wiersz 2-3 od góry, „który by nastąpił, siłą rzeczy, spłynąłby”;
- 45) s. 65, wiersz 3 od góry, „odpowiadało idealnie dyspozycji”;
- 46) s. 66, wiersz 12 od góry, „istniejące zadawnienie”; wiersz 5 od dołu, „kwestię te porusza”;
- 47) s. 69, wiersz 1 od góry, „skutkiem których byłoby pozbawienia właściciela”; przypis 223, „Dla tego mający”;
- 48) s. 70, wiersz 2, „Wszystko co do tej pory wywiedziono w zakresie służebności”;
- 49) s. 71, przypis 229; s. 72, przypis 235; trudno stwierdzić, które pozycje książkowe cytuje Autor;
- 50) s. 75, wiersz 5-6 od dołu, „Nadano tym samym uprawnionemu oręż”; wiersz 3-4 od dołu, „prawo sprowadzania wody nie miała charakteru nieograniczonego w tym aspekcie”; wiersz 2 od dołu, „ile żywnie mu się podobało”;
- 51) s. 77, wiersz 1-2 od dołu, „Nie można jednak było wypędzać więcej bydła niż można by je przezimować”;

- 52) s. 81, wiersz 6-7 od dołu, „mieliśmy do czynienia z martwą regulacją prawną”;
- 53) s. 83, wiersz 6-8 od dołu, „można było przypisać na rzecz właściciela rzeczy tylko gdyby występowały one obok służebności i wynikał z odrębnego stosunku prawnego”;
- 54) s. 87, wiersz 1 od dołu „*frustus mere naturales*”, raczej chodzi o „*fructus mere naturales*”;
- 55) s. 88, wiersz 11-12 od góry, „W tym zakresie ustawa wskazywał, że”;
- 56) s. 90, wiersz 5 od góry, „obowiązana była je obalić przez przeciwdowód”; wiersz 11 od góry, „pomnożenia ciągłych użytków”; wiersz 5 od dołu, „gdy ktoś wdzierał się w sprawowanie cudzych interesów”; wiersz 10 od dołu, „prowadzący cudze prawy bez zlecenia”; wiersz 12 od dołu, „przeważająca korzyścią”;
- 57) s. 91, wiersz 12 od góry, „odsetki od ciężących na rzeczy kapitałów”; wiersz 8 od dołu „skutkiem starości budynku”;
- 58) s. 92, wiersz 6 od góry, „wedle uznania sądu, rzecz bądź właścicielowi”; wiersz 11-12 od dołu, „jakoby istota służebności opierała się na cudzej rzeczy znikomej”;
- 59) s. 95, wiersz 2 od dołu, „Po szczególnej analizie”;
- 60) s. 96, wiersz 4 od dołu, „pobierać wszelkie użytki”; wiersz 12 od dołu, „po jego ustanowienia nadawało”; wiersz 16 od dołu, „przepisy bardzo rygorystycznie podeszły do tematu”;
- 61) s. 97, wiersz 7-8 od góry, „na rzecz osoby prawnej gdyż te, jako istoty nieżyjące, żadnych potrzeb osobistych nie posiadały”; wiersz 9-10 od dołu, „Korzeni przedmiotowej służebności”; wiersz 3 od dołu, „pod wszak tym warunkiem”;
- 62) s. 98, wiersz 4 od dołu, „chcieli ją poczytać za służebność”; przypis 349, „dzielność szewską”;
- 63) s. 100, wiersz 3-5 od góry, „Chociaż ustawa nie wskazywała tego wprost, to czyniła to od strony korzystającego ze służebności mieszkania, stwierdzając”;
- 64) s. 102, wiersz 5 od dołu, „Istotę tego elementu oddaje również jedna ze spraw toczących się”; wiersz 9 od dołu, „istotność elementu woli”; wiersz 10 od dołu „lub dzierżenia”, raczej chodzi o umowę dzierżawy;
- 65) s. 103, wiersz 8 od góry, „sekwestra”;
- 66) s. 104, wiersz 5 od góry, „które są immamentnymi przesłankami zasiedzenia”; wiersz 7-8 od góry, „dublowania tych samych kwestii w osobnych rozdziałach”; wiersz 2 od dołu, „lecz wyliczenie to nie miała”;
- 67) s. 106, przypis 392, „samodzielnego zażądania”;

- 68) s. 107, wiersz 9 od góry, „po dokładnym zadbaniu zachowania”; wiersz 3 od dołu, „do podjęcie alternatywnego zachowania”;
- 69) s. 109, wiersz 7-8 od góry, „dla łatwiejszego dopięcia pewnego społecznego celu”;
- 70) s. 111, wiersz 1-2 od góry, „O posiadaniu przed gminę służebności”;
- 71) s. 113, przypis 450, „np. ciężaru publiczne”;
- 72) s. 114, wiersz 4-5 od dołu, „odpowiadał obowiązek jeden ze stron do działania”; wiersz 2 od dołu, „było władztwo nad rzeczą, a osobistego obowiązku dłużnika”;
- 73) s. 115, wiersz 1-2 od góry, „nie powodował przyrostu majątku osoby uprawnionej, w przeciwieństwie do prawa osobistego – który był dodatni”; wiersz 8 od góry, „realny, dotykający skutek w sferze prawa prywatnego”;
- 74) s. 116, wiersz 5-6 od góry, „Dopuszczalnym było zatem również i dzierżenie prawa”; wiersz 9-10 od góry, „oraz egzekucyjny”; wiersz 2-3 od dołu, „ciężary rzeczowe, których można było zasiedzieć”;
- 75) s. 118, wiersz 10 od dołu, „gdy uprawniony wstąpił w tę rzecz”;
- 76) s. 121, wiersz 3-4 od góry, „nabycie z mocy prawa posiadanie tych służebności”; wiersz 9 od dołu, „następnik z mocy prawa”;
- 77) s. 122, wiersz 10 od góry, „do niestawiana przeszkód”;
- 78) s. 123, wiersz 5 od góry, „a *die scientiae*”;
- 79) s. 125, wiersz 5-6 od góry, „musiała istnieć silna korelacja i symultaniczne ich wystąpienie”;
- 80) s. 126, wiersz 3-4 od dołu, „Zatem odróżniano wolę polegającą na prawnym mieniu prawa służebności, od woli ukierunkowanej na mienie faktyczne prawa służebności”;
- 81) s. 127, wiersz 5 od góry, „powyższą kwestie wskazać należy”; wiersz 1 od dołu, „posiadanie ulegało zgaśnięciu”;
- 82) s. 128, wiersz 4-5, „dopuszczalne był także posiadanie”;
- 83) s. 129, wiersz 8 od góry, „wykazania woli uprawnionego tego, kto”; przypis 552, „wskazuje dla przykłady”;
- 84) s. 130, wiersz 11-13, „Jak wcześniej wspomniałem, element woli jako immanentnie związany o osobą człowieka znajduje swój wyraz”;
- 85) s. 132, wiersz 6 od dołu, „Kwestii dotyczącej pośredniego nabycia posiadania poświęcone były”;
- 86) s. 136, przypis 602, „postawą ustanowienia służebności”;

- 87) s. 137, wiersz 6-7 od góry, „to wpis prawa była możliwa dopiero po uzyskaniu pisemnej deklaracji prawo ustanawiającego”; wiersz 9 od góry, „zagadnienie rozciągłości posiadania”;
- 88) s. 138, wiersz 9 od góry, „przeniesienie oświadczenie woli złożonego”; przypis 617, „żądnęj woli”;
- 89) s. 139, wiersz 2 od góry, „dwa warunki zaistnieją wspólnie”; wiersz 9-10 od góry, „Zdolność takiego zastępcy winna być lustrzanym odbiciem zdolności samego zastępowanego”; wiersz 7-8 od dołu, „Najistotniejszym elementem spajającym zastępcę z zastępowanym był przejaw woli tego pierwszego”; wiersz 5 od dołu, „zastępca swoją wolę objawi w taki sposób”;
- 90) s. 140, wiersz 4 od góry, „do powzięcie takiej woli”; wiersz 6 od góry, „Do objęcie rzeczy w posiadanie”; wiersz 10 od góry, „posiadacz przenosił inna osobę posiadanie”;
- 91) s. 141, wiersz 7 od góry, „a szerzej za zastępcę”; wiersz 12 od góry, „który objawem swojej woli wywoływał skutek”; wiersz 7 od dołu, „za jego zgodą upoważnienia do sprawowania powierzonego mu interesu”;
- 92) s. 145, wiersz 9 od dołu, „zaistnienie ważnego posiadania prawa”; przypis 663, „Nie wniesienie skargi”;
- 93) s. 146, wiersz 3-4 od góry, „na rozróżnienie pojęcia wygaśnięcia prawa a jego utraty”; wiersz 9-10 od góry, „a więc uległo wygaszeniu”;
- 94) s. 147, wiersz 10, „przez sukcesję schodziła się w tym przypadku w zupełności”;
- 95) s. 149, przypis 676, „do póki”;
- 96) s. 150, wiersz 1-3 od dołu, „Zasada ta nie wykluczała jednak jednostronnego nabycia przez dzierżyciela posiadania nieprawego, a nawet jednostronnego nabycia własności”;
- 97) s. 151, wiersz 5 od góry, „Dokonując wspólnej analizy”;
- 98) s. 152, wiersz 9-10 od dołu; s. 208, wiersz 3 od góry, „no usus”, „non usus”;
- 99) s. 153, wiersz 4 od góry, „ustawa ujmowała”; wiersz 6 od góry, „osoba trzecia nabywał go”; wiersz 7 od góry, „zawierało w sobie instytucje zadawnienia”;
- 100) s. 154, wiersz 8 od dołu, „Koncepcję tę wywiedziono z faktu”; wiersz 1-2 od dołu, „Wszystkie powyższe przesłanki musiały nastąpić symultanicznie”;
- 101) s. 156, wiersz 2 od dołu, „miał wole korzystania”;
- 102) s. 157, wiersz 6 od góry, „Trzeba zatem czytać ww. przepis w szerszym kontekście”;

- 103) s. 160, wiersz 9 od dołu, „Wszelkie spory co prawości posiadania rozstrzygano”; w przypisie 743, podana została błędna data orzeczenia (1943 rok), prawdopodobnie chodziło o 1934 r.;
- 104) s. 161-162, wiersz 1 od dołu i od góry, „podpadał pod zarzut niedochowania”;
- 105) s. 162, wiersz 7-8 od góry, „równocześnie były posiadaczem fizycznym”;
- 106) s. 164, wiersz 7 od góry, „zła wiara przeszłego posiadacza”;
- 107) s. 165, wiersz 6 od góry, „co do uczciwości swojego posiadania”;
- 108) s. 169, wiersz 1 od góry, „Odmiennego zdania było jednak orzecznictwo”;
- 109) s. 170-171, wiersz 1 od dołu i od góry, „gdy jego bieg toczył się przeciwko powyższym osobom uprzywilejowanym”;
- 110) s. 172, wiersz 10 od góry, „samoistności gospodarczej”;
- 111) s. 175, wiersz 1 od góry, „(*iuris stitium*)”;
- 112) s. 178, wiersz 8 od góry, „z których każde nakierowanie było jedynie na ustanowienie”;
- 113) s. 180, wiersz 2 od dołu, „prawo ustawiającego”; wiersz 1 od dołu, „Praktyka sądowa poszła jeszcze dalej twierdząc”;
- 114) s. 181, wiersz 2 od góry „osoby te o tej służebności”; wiersz 7 od góry, „o utrzymanie w prawie służebności toczącej się przed Sądem Okręgowym”;
- 115) s. 182, przypis 896, „powoływany co całości lub części spadku”;
- 116) s. 184, wiersz 3 od dołu, „bądź w przypadku”;
- 117) s. 185, wiersz 6-7 od góry, „obniżenie wartości prawa wskutek działań zbrojnych, nieustalenia kursu waluty państwowej”;
- 118) s. 186-187, wiersz 1 od dołu i od góry, „porozumienia przez los lub rozjemcę”;
- 119) s. 187, wiersz 2 od dołu, „na spór toczący się przez Sądem Najwyższym”;
- 120) s. 188, wiersz 14 od dołu, „cześć gruntu”;
- 121) s. 189, przypis 936, „wezvani być Piwoni wszyscy współwłaściciele”;
- 122) s. 190, wiersz 3-4 od góry, „pod osąd osoby trzeciej lub los od nich niezależny”; wiersz 11 od góry, „ma by mu ona dozwolona”;
- 123) s. 191, wiersz 9 od góry, „wszyscy współwłaścicielem”;
- 124) s. 192, wiersz 1-2 od dołu, „ograniczenia prawa własności potęgowały się do tego stopnia”;
- 125) s. 196, wiersz 10 od dołu, „Kontynuując, przy prowadzeniu sieci telegraficznej i telefonicznej”; wiersz 5 od dołu, „Ostatnim przykładem winien być przepis § 27”;

- 126) s. 197, wiersz 10 od góry, „mieścił § 2 ustawy; wiersz 11 od dołu, „Wiele wątpliwości interpretacyjnych pojawiło się w zakresie stosunku prawa”;
- 127) s. 198, wiersz 3 od dołu, „biorąc od uwagę odmienności”;
- 128) s. 199, wiersz 6 od dołu, „dokonane pod czasookresem *a quo*”;
- 129) s. 200, wiersz 3 od góry, „w przeciwieństwie do powyższych”; 11-12 wiersz od góry, „skutkował by”; wiersz 6-8 od dołu, „Z natury służebności wynikało, że są one od gruntu nieoddzielone, a właściciel gruntu panującego mógł je wykonywać tylko za pośrednictwem tego gruntu”; przypis 997, „rozumiało grupą osób”;
- 130) s. 201, wiersz 2 od dołu, „Przez przepadnięcie rzeczy rozumiano”;
- 131) s. 202, wiersz 8 od dołu, „posiadacza zależny”;
- 132) s. 204, wiersz 11 od góry, „lecz przedmiotowej gasło”; wiersz 5 od dołu, „do całkowitego zgaśnięcia służebności potrzeba było”;
- 133) s. 205, wiersz 11 od dołu, „trawnie tego stosunku i mement jej wygaśnięcia”; wiersz 14 od dołu, „mogło być ustanowiona na czas”;
- 134) s. 206, wiersz 4-5 od góry, „nie wglądając w takie księgi”;
- 135) s. 207, wiersz 6 od dołu, „inna moralną osobę”;
- 136) s. 208, wiersz 4 od dołu, „zasiedzenie wolności od służebności”;
- 137) s. 211, wiersz 6-7 od góry, „§ 472 ABGB został zbudowany w sposób budzący wątpliwości”; wiersz 7 od dołu, „czynić by mógł”;
- 138) s. 212, wiersz 8-9, „Stąd wyprowadzono konstatacje”;
- 139) s. 216, wiersz 3-4 od góry, „pod wszak tym warunkiem”;
- 140) s. 217, wiersz 7-8 od góry, „posiadacz w dobrej wierze był skazany przez wyrok sądowy na zwrot rzeczy”; wiersz 7-8 od dołu, „co miało immanentne znaczenie dla rozliczeń między stronami sporu”; wiersz 5 od dołu, „gdy zdawał sobie sprawę z tego, że prawo mu nie służy”;
- 141) s. 218, wiersz 12-13 od góry, „utracił pewne aktywa, należące do jego majątku przez pewien czas”; wiersz 6-7 od dołu, „Regulacja ta uniemożliwiła pozyskania korzyści przez pozwanego”;
- 142) s. 219, przypis 1092, „skargę zasiedzianą”;
- 143) s. 220, wiersz 7-8 od góry, „To na pozwanym istniał obowiązek odparcia takiego powództwa poprzez udowodnienie”;
- 144) s. 221, wiersz 7 od góry, „Odnosząc się do drugiej strony sporu w przedmiocie wykonywania prawa”; wiersz 11-12 od góry, „Otóż w § 523 ABGB mieściła się cała

- ochrona prawa służebności skombinowana nadto z ochroną prawa własności przez skargę przeczącą”;
- 145) s. 222, wiersz 10-11 od góry, „Immanentnym był zatem moment doręczenia skargi pozwanemu”; wiersz 2-3 od dołu, „wciągnąć do procesu w drodze jednej skargi”;
- 146) s. 223, wiersz 3 od góry, „gdy faktycznie, a nie hipotetycznie”; wiersz 9-10 od dołu, „nie były mu straszne konsekwencje przegranego procesu cywilnego”;
- 147) s. 224, wiersz 13 od góry, „odczytując literalny przepis”;
- 148) s. 225, wiersz 8 od góry, „przyznano mu oręż w postaci skargi przeczącej”;
- 149) s. 226, wiersz 1-2 od góry, „motywem jej bezprawne naruszenie jego”;
- 150) s. 228, wiersz 3-4 od góry, „niewłaściciel, jeżeli pełnił funkcję posiadacza prawnego”; wiersz 6-7 od dołu, „ogólne zasady ważenia tytułów prawnych do posiadania służebności”;
- 151) s. 229, wiersz 5 od góry, „z żądaniem o przywrócenia stanu poprzedniego”;
- 152) s. 230, wiersz 9, „zwrot poznanemu nie przysługiwał”;
- 153) s. 231, wiersz 8 od dołu, „ciężko było udowodnić prawny tytuł”; wiersz 5 od dołu „co do tej pory wywiedziono”;
- 154) s. 232, wiersz 4 od góry, „skarga o odjęcie posiadania”; wiersz 9-10 od dołu, „przysługują określone roszczenia”;
- 155) s. 233, wiersz 2 od góry, „skarga o odjęcie posiadania”;
- 156) s. 235, wiersz 2 od góry, „celem wydania prawidłowego osądu musiał”; wiersz 6 od dołu, „nieupłynięcie terminu”;
- 157) s. 236, wiersz 5 od góry, „moment będący przedmiotem sporu”; wiersz 2 od dołu, „nie mogła być znana za okoliczność”;
- 158) s. 238, wiersz 6 od góry, „za każdym razem wazone”; wiersz 8 od dołu, „Wielokrotnie w zapadłych orzeczeniach podnoszono”; przypis 1174 jest „D.L. Jaworski” powinno być „W.L. Jaworski”;
- 159) s. 239, wiersz 10 od góry, „to zapatrywanie takie jest całkowicie błędne”;
- 160) s. 240, wiersz 2 od góry, „uszczerplenie to nie miała charakteru dosłownego”;
- 161) s. 241-242, wiersz 1 od dołu i od góry, „Prawo takie było nierozzerwalnie zespolone z osobą fizyczną”;
- 162) s. 243, wiersz 2 od góry jest „*quasi ususfructus*” powinno być „*quasi ususfructus*”; wiersz 10 od dołu, „jeszcze inni w zapisie *habitatio* upatrywali zapis własności”;
- 163) s. 244, wiersz 4 od góry, „doprowadziłby do nadingerencji w prawo własności”;

- 164) s. 245, wiersz 13-14 od góry, „Zdolność takiego zastępcy winna być lustrzanym odbiciem zdolności samego zastępowanego”; wiersz 15 od góry, „mógł zachodzić rozdźwięk”;
- 165) s. 247, wiersz 8 od góry, „nie wadliwe”; wiersz 8-9 od dołu, „uzasadnione przekonanie, że rzecz mu służy”;
- 166) s. 248, wiersz 16 od dołu, „To nich ustawa zaliczała”.

III. Konkluzja recenzji

Przedstawiona do recenzji praca doktorska Pana magistra Mateusza Kosióra pt. *Służebności gruntowe i osobiste na podstawie akt sądowych okręgu krakowskiego w latach 1919-1939* spełnia w mojej ocenie wymogi przewidziane w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669 ze zm.).

W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pana magistra Mateusza Kosióra do dalszych stadiów postępowania, w sprawie nadania stopnia naukowego doktora w dyscyplinie nauki prawne.

